

VALORILE EDUCAȚIEI ÎN CURRICULUM DIN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXT EUROPEAN

EDUCATION VALUES IN THE CURRICULUM IN ROMANIA AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE EUROPEAN CONTEXT

CZU: 37.016(478+498)

Mona-Lisa-Ștefania CIOBANU¹,
Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. *In this study, the legislation and curricula in education from România and Republic of Moldova were comparatively analysed, regarding the promotion of values in the European context. Examining the national framework ,documents with legislative content and school curriculum from the two states, it is very important to understand how the values projected by curriculum are reflected in the relationship between education and the skills that from the national and european conciousness. The main objective of the study consists in the analysis of the on formation values in education in România and the Republic of Moldova at the level of highest purposes.*

Key words: *education, curricular values, european context, curriculum, legislation, national, normativ, identity*

REZUMAT. *În acest studiu, au fost analizate comparativ legislația și curricula în învățământul din România și Republica Moldova, privitoare la promovarea valorilor în contextul european. Examinarea cadrului național, a documentelor cu conținut legislativ și curricular școlar din cele două state este foarte importantă pentru înțelegerea modului în care valorile proiectate de curriculum se reflectă în raportul dintre educație și competențele care formează conștiința națională și europeană. Obiectivul principal al studiului constă în analiza viziunii asupra formării valorilor în învățământul din România și Republica Moldova la nivel de finalități și de proces al sistemelor de învățământ.*

Cuvinte – cheie: *educație, valori curriculare, context european, curriculum, legislație, național, normativ, identitate*

1. Introducere. În contextul sociocultural european, promovarea valorilor europene constituie dimensiunea profundă și fundamentală a educației care se reflectă la nivel de finalități și proces al învățământului la toate nivelurile de școlaritate. Educația elevilor de liceu în spiritul valorilor și formarea conștiinței și a sentimentului de apartenență la cultura și civilizația europeană, de îmbogățire a identității culturale, constituie un deziderat al școlii de pretutindeni. În acest sens, cercetătorii din domeniul educației afirmă în unanimitate importanța promovării valorilor ca obiective principale ale școlii care asigură esența axiologică, profund umană, morală și etică a procesului de învățământ. La nivel cultural european, politicile internaționale recomandă o educație deschisă, de cooperare între statele membre, bazată pe valorile comune Uniunii Europene, care asigură esența axiologică a conținuturilor generale ale activității de învățare. „Educația pentru și într-o Europă (sau lume) unită trebuie să cultive valori precum toleranța, respectul reciproc, credința în egalitatea sau complementaritatea culturală, universalizând eventualele diferențe spirituale sau valori locale, în vederea unei bune comunicări sau conviețuirii” (Cucos, 1996, p.35).

În acest sens, la nivel de politică educațională, sistemul de învățământ național din România, cât și cel din Republica Moldova este racordat la politicile educaționale europene prin documentele legislative și curriculare care au ca scop formarea cunoștințelor, capacităților, atitudinilor și a conduitei elevilor de liceu în așa mod, încât să permită integrarea europeană a valorilor umaniste, comune statelor membre comunității europene.

¹ Mona-Lisa-Ștefania CIOBANU, doctorandă, Școala doctorală Științe Sociale și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-1309-3798

Ipoteza de lucru a cercetării pe care ne propunem să o realizăm în cuprinsul acestui studiu este aceea că între sistemul de învățământ din România și Republica Moldova există, în general, în mod firesc, mai multe asemănări decât deosebiri. Astfel de puncte comune/de situații convergente există inclusiv în ceea ce privește formarea valorilor în sfera disciplinelor socio-umane.

2. Revizuirea literaturii. Pentru a putea argumenta similitudinile existente între legislație, curriculum și manuale școlare din cele două state, din unghiul formării valorilor, a fost necesară studierea cu atenție și interpretarea multitudinii documentelor de legislație, de politică școlară și de curriculum din cele două state. Prima categorie studiată sunt scrierile din domeniul pedagogiei și al educației în genere, a doua categorie de lucrări consultate, analizate și comparate se referă la legislația învățământului din România și Republica Moldova fiind axate pe formarea și dezvoltarea axiologică a elevilor de liceu. Pentru a cerceta documentele educaționale normativ-reglatorii care privesc formarea valorilor la elevii de liceu am utilizat: „Cadrul de referință al Curriculumului Național”, planuri pentru învățământ liceal, curricula disciplinelor socio umane.

3. Metodologie. Studiul a fost realizat prin metode de cercetare de tip calitativ – metode teoretice generale, specifice pedagogiei (analiza, sinteza, comparație, concretizare, etc.), metoda analizei documentelor curriculare și metoda comparației dintre documentele cu caracter legislativ și normativ din România și Republica Moldova. Am comparat asemănările și deosebirile în profunzime din documentele educaționale dintre cele două state, atât Legea educației nr.1/2011, elaborată de Parlamentul României, cât și „Codul educației din Republica Moldova”, „Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2021-2030 „EDUCAȚIA 2030” (în continuare – Strategia „EDUCAȚIA 2030”), „Curriculum național” (Planul de învățământ, Programele școlare, Manualele școlare, Planificarea cadrului didactic, etc.), din care am extras prevederile referitoare la formarea valorilor. Am selectat, mai întâi, aspectele vizând formarea valorilor din documentele intitulate „Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea curriculumului național” (România) și, respectiv, „Cadrul de referință al curriculumului național”, aferent Republicii Moldova. Totodată, m-am documentat și asupra modului în care este tratată problema formării valorilor în manualele unor discipline socio-umane precum istoria, religia, filosofia, psihologia, literatura etc, selectând și comentând secvențele pentru o mai mare relevanță.

4. Rezultate și discuții. Important de specificat din perspectiva temei abordate în prezentul studiu, este faptul că atât „Legea educației”, cât și „Codul educației” se referă, în primul rând, la realizarea unui învățământ centrat pe educație în spiritul valorilor. Astfel, în paragraful 1 al articolului 2 din Legea educației naționale” se spune că educația „are ca viziune promovarea unui învățământ orientat spre valori, creativitate, capacități cognitive, capacități volitive și capacități acționale, cunoștințe fundamentale și cunoștințe, competențe și abilități de utilitate directă în profesie și societate”(2020, p.1). Interesant de remarcat că în segmentul referitor la politicile educaționale din „Codul educației al Republicii Moldova, se face referire expresă atât la identitatea națională, cât și la aspirațiile de integrare europeană. De asemenea, nu este omisă nici promovarea valorilor general – umane, în art. 4, paragraful (2), litera c) precizându-se că „prin politica sa în domeniul educației; statul asigură realizarea idealului și a obiectivelor educaționale, formarea conștiinței și identității naționale, promovarea valorilor general umane și a aspirațiilor de integrare europeană ale societății” (2014, p.9).

În ceea ce privește misiunea educației, paragraful 2 din art.2 al Legii educației naționale din România se spune că aceasta „este derivată din statul României de țară membră a Uniunii Europene și din funcționarea în contextul globalizării”, propunându-și o „generare sustenabilă a unei resurse umane naționale înalt competitive, capabilă să funcționeze eficient în societatea actuală și viitoare”(p.1). În schimb, Codul Educației al Republicii Moldova (2014) - deși nu se referă la perspectiva integrării europene – consacră art. 5 problematicii pe care o incumbă misiunea educației, referindu-se la valori precum „dezvoltarea culturii naționale”, „promovarea dialogului intercultural, a spiritului de toleranță, a nediscriminării și incluziunii sociale”.

Referiri la sistemul de valori întâlnim apoi și în articolele și în paragrafele din cele două documente legislative ale României și Republicii Moldova, după cum urmează. În paragraful 3 al

art. 2 din Legea educației naționale se afirmă că: „idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajarea pe piața muncii” (2020, p.2). Acestor prevederi din legislația românească le corespund, în Codul educației din Republica Moldova, câteva deziderate similare formulate astfel: „Idealul educațional al școlii din Republica Moldova constă în formarea personalității cu spirit de inițiativă, capabile de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate”(2014,p.43).

O tangență cu tema prezentului studiu are și conținutul unor paragrafe din art. 3 al Legii Educației Naționale din România, care se referă la principiile care guvernează învățământul de la noi. Unul dintre acestea este „principiul garantării identității culturale a tuturor cetățenilor români și dialogul intercultural”, iar un altul este acela al „asumării, promovării și păstrării identității naționale și a valorilor culturale ale poporului român”.

De asemenea, în articolul 4, referitor la educația și formarea profesională a copiilor, a tinerilor și adulților, există paragrafe referitoare la educație în spiritul valorilor. Primul dintre acestea afirmă necesitatea, formării unei concepții de viață, bazate pe valorile umanistice și științifice, pe cultura națională și universală și pe stimularea dialogului intercultural,, (litera d). Cel de al doilea, notat cu litera f), are în vedere „cultivarea sensibilității față de problematica umană, față de valorile moral-civice și a respectului pentru natură și mediul înconjurător natural, social și cultural”.

În Codul educației din Republica Moldova, principii tangente problematicii valorilor sunt exprimate în art.7, litera e): „principiul libertății de gândire și al independenței față de ideologii, dogme religioase și doctrine politice”, precum și la litera i): „principiul recunoașterii și garantării drepturilor persoanei aparținând minorităților naționale, inclusiv a dreptului la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase”. De asemenea, orientarea axiologică este prezentă aici și în articolul 8, unde se stipulează că „educația are ca finalitate principală formarea și dezvoltarea unui sistem de competențe, care include cunoștințe, abilități, atitudini și valori ce permit participarea activă a individului la viața socială și economică” (2014, p. 47).

Alături de Codul Educației al Republicii Moldova (2014), un alt document cu valoare legislativă este cel intitulat *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2021-2030 „EDUCAȚIA 2030”* (în continuare – Strategia „EDUCAȚIA 2030”), unde se prezintă chintesenta educației în Republica Moldova într-un sistem de valori inerente modernității. Pornind de la premisa că, în Republica Moldova, educația reprezintă o prioritate națională, se precizează apoi că aceasta constituie „factorul de bază în transmiterea și crearea de noi valori culturale și general umane, în dezvoltarea capitalului uman, în formarea conștiinței și identității naționale, în promovarea aspirațiilor de integrare europeană și are un rol primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere” (p.3).

Tot în *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2021-2030 „EDUCAȚIA 2030”* (în continuare – Strategia „EDUCAȚIA 2030”), sunt prezentate cele Zece Porunci ale Uniunii Europene care reies din Constituția Europeană și care reprezintă tot atâtea argumente în favoarea ideii de promovare și respect față de valorile europene. Fiindcă, după cum bine se știe, Uniunea Europeană reunește cele 28 de state prin valorile: pace, prosperitate, solidaritate, libertate, toleranță, respect reciproc, multiculturalism etc. Tot în număr de zece sunt și valorile promovate prin sistemul de educație din România, menționate în documentul *România educată. Proiect al președintelui România, Klaus Johannis, viziune și strategie 2018-2030*, în care cităm: „Sistemul de educație se construiește pe o bază solidă, în care valorile au un rol esențial” (p.17).

Înainte de a ne referi la valorile promovate prin Curriculumul național din România și Republica Moldova, trebuie să precizăm că documentele curriculare pe care le-am avut în vedere în

prezentul studiu, sunt planurile-cadru de învățământ și programele școlare. În lucrarea, „Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea Curriculumului Național”, elaborată de Ministerul Educației din România, se spune: Planul – cadru de învățământ este un document curricular reglator, care promovează la nivel național opțiuni de politică educațională și care configurează parcursul educațional al unui elev pe durata unei etape de școlaritate. Planurile-cadru de învățământ stabilesc, diferențiat în funcție de nivelul de școlarizare și anul de studiu, disciplinele/modulele de pregătire studiate de către elevi în școală și numărul de ore alocate fiecăreia/fiecărui dintre acestea (p.22). Dacă ar fi să comparăm definiția de mai sus cu cea pe care ne-o oferă, planul-cadru de învățământ, documentul analog din Republica Moldova, am constata că nu există diferențe sensibile/esențiale între cele două acte normative. Astfel, în Cadrul de referință al curriculumului național din Republica Moldova subcapitolul intitulat Proiectarea Planului - cadru de învățământ debutează cu această definiție: „Planul cadru de învățământ reprezintă documentul curricular de bază, în funcție de care sunt elaborate, pedagogic, curricula și manualele școlare, alte „materiale auxiliare”, anexe și conexe, inclusiv cele concepute în format electronic, ca softuri educaționale etc. (p.52). Cadrul de referință al curriculumului național din Republica Moldova Principala funcție a Planului cadru de învățământ din cele două țări constă în distribuirea pedagogică optimă a disciplinelor școlare pe niveluri, trepte, cicluri de instruire, ani, semestre, săptămâni. Atât în România, cât și în Republica Moldova proiectarea planului de învățământ în perspectiva paradigmei curriculumului constituie un demers pedagogic inovativ, angajat social pe termen mediu și lung, ca urmare a consecințelor determinate, în mod obiectiv, în procesul de elaborare a documentelor curriculare și a manualelor școlare.

Un alt produs curricular care trebuie menționat este programa școlară, despre care, în Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea Curriculumului Național din România se spune: „Programa școlară este un document curricular reglator, care stabilește oferta educațională a unei anumite discipline de studiu/modul de pregătire, pentru un buget de timp și un parcurs școlar determinat în concordanță cu prevederile din planul-cadru de învățământ” (p.22).

Interesant de remarcat aici este faptul că în documentele curriculare din Republica Moldova nu se vorbește de programe școlare, ci de curricula pe discipline. În Cadrul de referință al curriculumului național din Republica Moldova menționatul produs curricular este definit astfel: „Curricula pe discipline reprezintă documentele operaționale necesare profesorilor de toate disciplinelor, de la toate nivelurile și treptele școlare, pentru proiectarea activităților de instruire, în funcție de diferite niveluri de referință (treaptă școlară), ciclul școlar, semestrul școlar, unități de instruire/grupuri de lecții/activități concrete...Funcția centrală a curricula constă în optimizarea proiectării didactice a activităților de instruire concrete (lecții etc.), concepute ca activități de predare - învățare - evaluare„(p.54). La fel ca și programele școlare din România, curricula pe discipline din Republica Moldova proiectează tematica generală a materiei pe care profesorul urmează să o predea în contextul unor activități de instruire specifice nivelului, treptei, ciclului de învățământ de referință. În perspectivă curriculară, orice activitate de instruire planificată pe bază de programă de învățământ sau de curricula va fi concepută de profesor ca activitate de predare - învățare-evaluare.

Prin componentele sale pe axa predare - învățare – formare – evaluare se punctează direct sau contingent valori. Curriculumul asigură „formarea - dezvoltarea permanentă a personalității în vederea integrării sale sociale optime și finalitățile educației, care definesc, dintr-un punct de vedere subiectiv, orientările valorice generale și specifice ale educației de educație/instruire, realizată la nivel de sistem și de proces” (Cristea, 2000, p.74).

Se are în vedere ”conceptul de educație axiologică”, o ”educație pentru valori”, o ”educație umanistă”. Aceasta presupune atât cunoașterea și asimilarea valorilor morale, estetice și culturale, cât și respectarea demnității umane în procesul de învățământ.

Prin valori educaționale, prin competența axiologică și mai ales, prin conștiința axiologică, educația ajunge să aibă o dimensiune europeană, chiar globală.

Iar în societatea postmodernă informațională, bazată pe cunoaștere, finalitățile educației proiectate de pedagogia actuală au un caracter global și deschis.

Ca model, ideal global, valorifică axiomele educației, raportate la axiomele care conferă educației substanță valorică și exprimare flexibilă.

Însă, la nivel de practică educațională, pedagogii atât din România, cât și din Republica Moldova au sesizat lipsa unui set de valori coerent și unitar în conținuturile predate la disciplinele școlare care să asigure o viziune de ansamblu în orientarea axiologică a elevilor de liceu.

Concluzii. Studiul a implicat examinarea asemănărilor și deosebirilor din cele două state la nivel de documente legislative și curriculare. Rezultatele analizei calitative a documentelor curriculare a evidențiat puncte comune și limite a abordărilor valorilor în domeniul învățământului de liceu din România și Republica Moldova. Finalitățile sistemelor de învățământ din fiecare dintre cele două state promovează valorile Uniunii Europene ale societății postmoderne care permit formarea sentimentul de apartenență la cultura și la valorile europene a elevilor de liceu și implicit integrarea europeană. La nivel de practică educațională, specialiștii din educație, atât din România, cât și din Republica Moldova, recomandă infuzarea valorilor promovate la nivel de legi normative și curriculare în conținuturile predate, astfel încât, acestea să se regăsească în toate dimensiunile educative, pentru a oferi o imagine de ansamblu unitară și integratoare.

Referințe:

1. *Codul Educației Republicii Moldova*. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.868 din 08.10.2014. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.319-324
2. Cristea, Sorin. (2000), *Dicționar de pedagogie*, Editura Litera. Chișinău.
3. Cucuș, Constantin, (1996). *Pedagogie* .: Editura , Polirom, Iași.
4. *Curriculum Național. Istoria românilor și universală. Clasele X-XII*, Chișinău, 2019, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.
5. Guțu, Vladimir, (coord.), (2017) *Cadrul de referință al curriculumului național din Republica Moldova*, Chișinău.
6. Integralizarea național-europeană a valorilor educației umaniste – (2015), Studiu monografic. Coordonatori; Tamara Cazacu, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei.
7. Legea educației naționale nr. 1/2011 actualizată 2021, Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, București.
8. *Programa școlară – istorie – clasa a XII-a, ciclul superior al liceului*, (2009). Ministerul Educației, Cercetării și Inovării, București.
9. Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea Curriculumului Național, elaborată de Ministerul Educației din România.
10. România educată. Proiect al președintelui României: Klaus Johannis. Viziune și strategie 2018-2030, <http://www.romaniaeducată.eu>
11. *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2021-2030 „EDUCAȚIA 2030”* (în continuare – Strategia „EDUCAȚIA 2030”), Chișinău. Republica Moldova.